

برداشت‌هایی فلسفی از مبانی نظری معماری

تألیف:

دکتر علی اکبری

استادیار و عضو هیئت علمی دانشکده هنر و معماری
دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری

انتشارات
جهاد دانشگاهی
قزوین

سرشناسه: اکبری، علی، ۱۳۶۴ شهرپور -
عنوان و نام پدیدآور: برداشت‌هایی فلسفی از مبانی نظری معماری/ علی اکبری.
مشخصات نشر: قزوین: جهاد دانشگاهی، سازمان انتشارات، واحد قزوین، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری: ۲۶۶ص: مصور، جدول، نمودار.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۸۶-۵۴-۲

وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه.

موضوع: معماری -- فلسفه

موضوع: Architecture -- Philosophy

موضوع: معماری -- طراحی -- فلسفه

موضوع: Architectural design -- Philosophy

موضوع: شهرسازی -- فلسفه

موضوع: City planning -- Philosophy

شناسه افزوده: جهاد دانشگاهی، سازمان انتشارات، واحد قزوین

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ق۴الف/۷۰۰/۵۸۲۵

رده بندی دیویی: ۷۲۰/۱

شماره کتابشناسی ملی: ۵۳۲۴۶۰۲

www.ketab.ir

انتشارات
جهاد دانشگاهی
قزوین

عنوان: برداشت‌هایی فلسفی از مبانی نظری معماری

نوشته: دکتر علی اکبری

ناشر: انتشارات جهاد دانشگاهی قزوین

مدیر اجرایی: مهندس علی دل‌زنده

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۷

قیمت: ۳۲۰,۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۸۶-۵۴-۲

دفتر انتشارات: قزوین، خیابان فلسطین شرقی، ابتدای خیابان توحید، ستاد

جهاددانشگاهی استان قزوین، واحد انتشارات.

تلفن مرکز توزیع و پخش: ۰۲۸۳۳۳۳۷۶۹۱

فهرست مطالب

۹	یادداشت مؤلف
۱۱	بخش اول: تحلیل نظری و فلسفی گفتمان معماری انسانی
۱۳	مسئله هویت و ارتقای سرحدات تجربه معماری
۱۴	در مفهوم هویت
۱۴	تکنولوژی و هویت‌مندی
۱۶	اصالت یا عدم‌اصالت بداعت صرف
۱۷	معماری امروز ایران و ارتقای سرحدات تجربه معماری
۱۹	بیولوژی معنادر مواجهه با فضای معماری
۱۹	حیث بیولوژیکی معنا
۲۰	حیث التفاتی احساسات و تجربه‌ها
۲۲	اثر هنری، فضای معماری و بیولوژی معنا
۲۵	مفهوم معماری چندحسی و چالش فناوری دیجیتال
۲۵	فضا و فضا محوری
۲۶	پیشینه تاریخی موضوع
۲۹	معماری به‌مثابه رسانه
۳۲	تأثیر متقابل حرکت و حس لامسه
۳۲	زمان و حافظه لمسی
۳۵	بهره سخن
۳۷	تغزل فضا: معمار به‌مثابه شاعر
۳۸	مرتب‌ت خیال در هنر
۳۹	خیال در آفرینش ادبی و معماری
۴۰	بوطیقا: سرآغاز آفرینش هنری
۴۱	ابزار بیان شعر و معماری
۴۲	صناعتگری معمار و شاعر
۴۴	خلق فضا در بیان ادبی و معماری
۴۵	واقعیت هنر و تجربه هنری
۴۶	بهره سخن

۴۹..... از فرادانش تاب‌ی‌زمانی و ناانسانی

۴۹..... انسان‌شناسی ادراک، آگاهی و شناخت

۵۲..... ماده و زمان

۵۲..... فیزیک کوانتوم و به‌هم‌پیوستگی ذهن و ماده

۵۳..... انقلاب عصر دیجیتال، فرادانش و بی‌زمانی

۵۴..... پیش‌به‌سوی ناانسانی و وظیفه هنر

۵۷..... بخش دوم: معماری، شهر و فرهنگ

۵۹..... آسیب‌شناسی سلیقه در معماری معاصر تهران

۵۹..... جامعه‌شناسی نیاز، مد و سلیقه

۶۱..... فرم معماری به‌مثابه کالا

۶۳..... معماری «فرم‌کالا» در عصر «جامعه‌نمایش»

۶۹..... مترو و پلیس: از ساختار عمودی اجتماعی تا ساختار افقی کالبدی

۷۳..... فهم مفهوم آرمان‌شهر از منظر فلسفه بدن و هستی‌شناسی ذهن

۷۴..... یوتوپیا، عدالت اجتماعی و معماری سوسیالیستی

۷۷..... جنبش فوتوریسم و یوتوپای آینده‌گرا

۸۰..... سلول بنیادی و شهر-ماشین نزد هیلبرزیمر

۸۲..... تجربه تراژیک کلانشهر مدرن - از یوتوپیا تا دیستوپیا

۸۴..... یوتوپیا و طبیعت

۸۶..... یوتوپیا، بدن-ذهن و تجربه زیسته

۹۱..... شهر مدرن، نامکانی و پایداری اجتماعی

۹۷..... بخش سوم: شناخت، خوانش و فهم آثار معماری

۹۹..... «ادراکات حسی» و «احساس»: ابزار شناخت فضا

۱۰۰..... پدیده‌شناسی به‌مثابه روش شناخت

۱۰۲..... ادراکات حسی و احساس به‌مثابه ابزار شناخت

۱۰۳..... اصالت تجربه و دریافت‌های حسی

۱۰۴..... بدن به‌مثابه سوژه

۱۰۴..... بعدزمان

۱۰۵..... تفکر و آگاهی از طریق حواس و ادراکات حسی

۱۰۶..... پدیده «فضای ساخته‌شده»

۱۰۷..... پدیده‌شناسی فضای معماری

۱۰۸..... لمس فضا و اهمیت حس لامسه

۱۰۹..... خاطره، تخیل و خیال

۱۱۵ روش‌شناسی شناخت معماری گذشته ایران

۱۱۸ تأملی بر معماری مساجد معاصر ایران

۱۲۱ فهم معماری گذشته ایران از دریچه زبان و ادب پارسی

۱۲۳ مفروضات نظریه

۱۲۴ روش

۱۲۵ مبانی شناخت معماری ایرانی

۱۲۷ مبانی آفرینش معماری ایرانی

۱۲۸ مبانی و روش نقد

۱۲۹ نقد مبانی و روش

۱۳۱ بهره‌سختن

۱۳۵ خوانش معانی عرفانی گنبد

۱۳۶ غیبت گنبد در معماری ایران و ظهور مجدد آن

۱۳۸ گنبد به مثابه نماد

۱۳۸ ۱. گنبد به مثابه نماد و حیاتی

۱۴۲ ۲. گنبد به مثابه خیمه دهر

۱۴۳ ۳. گنبد به مثابه درخت

۱۴۴ ۴. گنبد نماد کعبه

۱۴۵ بهره‌سختن

۱۴۷ ساخته‌های ساسانی در دل ایرانشهر به روایت متون

۱۴۸ محدوده دل ایرانشهر و وجه تمسیه آن

۱۵۱ ۱. تأسیسات آب

۱۵۹ ۲. ساخته‌های دفاعی

۱۶۳ ۳. کاخ‌های ساسانی

۱۶۸ کلام آخر

۱۷۱ بخش چهارم: طبیعت، معماری و شهر

۱۷۳ زمین به مثابه اسطوره و نسبت آن با معماری

۱۷۳ زمین به مثابه اسطوره

۱۷۶ اسطوره و هنر معماری

۱۷۹ دگرگونی مفهوم «نظم طبیعت» و پیامدهای آن در معماری و شهر

۱۷۹ انقلاب علمی و مکانیکی شدن تصویر عالم

۱۸۰ رنه دکارت و قداست‌زدایی از طبیعت

۱۸۱ دگرگونی مفهوم «نظم» در علم جدید

- ۱۸۲..... نظم و بی‌نظمی در دیدگاه پریگوزین
- ۱۸۳..... شناخت جهان در آیینۀ پدیده‌شناسی
- ۱۸۴..... دگرگونی در ادراک نظم، جهان هستی و معماری
- ۱۸۶..... طرح‌های تفصیلی شهری و قیام در برابر طبیعت

بخش پنجم: تحلیل آرای متفکران و آثار معماران

- ۱۹۳..... فضای معماری در عصر باز تولید ماشینی در اندیشه والتر بنیامین
- ۱۹۹..... بازخوانی سرچشمه اثر هنری در دیدگاه مارتین هایدگر
- ۲۰۲..... تحلیل دازاین و نسبت آن با اثر هنری
- ۱۷۶..... اسطوره و هنر معماری
- ۲۰۵..... پدیدارشناسی معماری در آرای استیون هال و آلبر توپرز-گومز
- ۲۱۳..... معماری لویی کان و تجربه تالار شهر تهران

بخش ششم: فرایند طراحی معماری و خلق مکان

- ۲۱۹..... اندیشه بدن مند و خلق فضای معماری
- ۲۲۰..... تفکر حسی: تفکر بدن مند
- ۲۲۱..... تبارشناسی نسبت هنر و معماری با بدن در طول تاریخ
- ۲۲۴..... اوکیولار سنتریزم (بینایی برتری) در هنر و معماری معاصر
- ۲۲۴..... چشم‌ایژه گر-ایژه گرایی چشم و تجربه زیسته
- ۲۲۶..... انتقاده بینایی محوری و اهمیت تجربه تام
- ۲۲۷..... دست و تفکر بدن مند
- ۲۲۸..... درهم آمیختگی ذهن-چشم-دست
- ۲۲۸..... تفکر حسی و خلق اثر معماری در عصر کامپیوتر
- ۲۳۱..... دفاع از وحدت وجود انسان در آموزش طراحی معماری
- ۲۳۳..... ساختن؛ زندگی و اسطوره‌ها
- ۲۳۹..... خلق آثار معماری مبتنی بر سرشت انسانی
- ۲۴۰..... انسان موجودی زمان مند و مکان مند
- ۲۴۲..... انسان، تنها موجود خیال پرداز در عالم
- ۲۴۵..... انسان خیال پرداز و عبور از قیود زمان و مکان
- ۲۴۸..... معماری جاودانه: معماری مبتنی بر عاطفه و احساس
- ۲۵۱..... معماری و مسأله سعادت انسان

- ۲۵۴..... کتاب‌نامه
- ۲۶۴..... آدرس تصاویر

یادداشت مؤلف

از آنجاکه ساختن فضا و خلق مکان امری است آگاهانه که از فهم، شناخت و تفسیر هر مردمان از عالم در جای جای جهان و در طول تاریخ برمی آید، برای پیمودن صحیح ادامه مسیر طی شده در هر فرهنگ و پیشبرد آن به سمت کیفیت‌های متعالی و پاسخ‌ده به نیازهای روحی، جسمی و روانی آدمیان، درک دقیق چارچوب‌های فکری و ساختار اندیشه آنان ضروری است. این امر به‌ویژه در ایران‌زمین که ساختار اندیشه، قدمتی چند هزارساله دارد، پیچیده‌تر است. بن‌مایه‌های اندیشه در ایران سرمنشأهای کهنی دارد که منجر به قوام و دوام آن شده و از این‌رو محصولاتی که از آن برمی آید، پیوندی ذاتی با سرشت مادی و معنوی مخاطبانش برقرار می‌کند و به جان و دل آنان می‌نشیند. به این ترتیب، فرایند طراحی، ساختن و سکنی گزیدن در فضاها، معماری، زمانی می‌تواند مسیر کمال مطلوب خود را در ایران طی کند که به‌طور بنیادی برخاسته از فهم عمیق مبانی نظری، حکمی و فلسفی سنت ساختن در این سرزمین باشد.

با پذیرش این فرض، از چند سال پیش در راستای فهم معماری گذشته ایران و تلاش در جهت بازآفرینی مفاهیم و ارزش‌های حاکم بر آن، همچنین ماهیت فرایند طراحی و ساخت و عوامل مؤثر در خلق فرم، فضا و مکان، از جنبه‌های مختلف به موضوعات مربوطه پرداختم و نتیجه مطالعات خود را در حد فهم و بضاعت خویش، به‌صورت مقالات پراکنده مکتوب و منتشر کردم. عدم امکان دسترسی به نوشته‌ها برای مخاطبان و نیز پراکندگی آن‌ها، باعث شد مجموعه نوشته‌ها را در سرفصل‌های مشخص و مدون، یکجا در این کتاب گردآوری کنم تا دسترسی به آن‌ها برای مخاطبان سهل‌الوصول‌تر شود. برخی از نوشته‌ها پیش‌تر عرضه شده و برخی دیگر نیز برای نخستین بار است که منتشر می‌شود. به نوشته‌هایی که پیش‌تر منتشر شده بود، مطالب یا تصاویری افزوده شده است.

مباحث این کتاب در شش فصل اصلی تدوین شده است که عبارت‌اند از:

۱. تحلیل نظری و فلسفی گفتمان معماری انسانی

۲. معماری، شهر و فرهنگ

۳. شناخت، خوانش و فهم معماری

۴. طبیعت، معماری و شهر

۵. تحلیل آرای متفکران و آثار معماران

۶. فرایند طراحی معماری و خلق مکان

در فصل نخست، مباحث مطروحه به تشریح مفاهیم و ادبیات فلسفی و حکمی موضوع اختصاص دارد که می‌تواند اصطلاحات و تعاریف بحث را روشن سازد تا بتوان به اتکای آن، تحلیل‌های بعدی را آسان‌تر پیش برد. گاهی دیدگاه‌های حکمی نیز مطرح شده اما از آنجاکه نگارنده از نگاه حکمی در فهم عالم بی‌بهره است، از کاربرد اصطلاح «حکمی» در عنوان فصل پرهیز گردیده است. در بخش دوم، رابطه میان معماری و فرهنگ مورد بازاندیشی قرار گرفته است و در بخش سوم، عمده مباحث به تاریخ معماری ایران و فهم معماری گذشته ایران معطوف است. در این میان، به‌عنوان نمونه، به آثار معماری در متون به‌مثابه یکی از مهم‌ترین سرچشمه‌های ردیابی آثار گذشته به‌ویژه دوران پیش از اسلام، پرداخته شده است. در فصل چهارم به «مفهوم طبیعت» و رابطه آن با معماری از دیدگاه نظری پرداخته شده و بحث اصلی در فصل پنجم معطوف به تشریح «فرایند طراحی» و «مسأله ساختن و خلق» است. در انتها، آرای برخی از متفکران و معماران در مورد مفاهیم معماری تشریح شده است. در انتخاب اندیشمندان و معماران، تلاش بر آن بوده به گفتمان‌هایی پرداخته شود که کمتر در سایر متون و کتاب‌های معمول این حوزه پرداخته شده است.

آنچه پیش روی شماست بر اساس سرفصل‌های دروس «مبانی نظری معماری» در دوره کارشناسی معماری و «حکمت هنر اسلامی» و «نظریه‌ها و روش‌های طراحی» در مقطع کارشناسی‌ارشد معماری و گرایش‌های وابسته نگاشته شده است. نگارنده باور دارد آنچه عرضه گردیده خالی از ایراد نیست و امیدوار است مخاطبان فرهیخته کتاب، آن را به دیده اغماض بنگرند و از کتاب بهره لازم را ببرند.

علی اکبری

تهران - ۱۳۹۷